Sedmdesát let ve stavbách, ne na skládce

S koncem uhlí ubývá vedlejších energetických produktů (VEP), na kterých stojí výroba cementu, betonu a sádrokartonu. Náhradou mohou být certifikované výrobky z deponií produktů po spalování uhlí – v provozovaných deponiích členů ASAM jich je 140,0 mil. m³. Aby je stavebnictví mohlo využít, musí být jasné, že nejde o odpad. Zákon i praxe to potvrzují: VEP jsou vedlejším produktem od svého vzniku a deponie jsou povolené stavby.

Desetiletí běžného využití ve stavebnictví

VEP – popílek, uhelná struska a energosádrovec – vznikají při výrobě elektřiny a tepla a při čištění spalin. Spolu s vedlejšími produkty jiných výrob tvoří stavební alternativní materiály (SAM). Jsou to certifikované stavební výrobky, které splňují výrobkové normy (ČSN EN 450-1, ČSN EN 197-1, ČSN EN 12620).

Jejich využití se nehledalo až dodatečně:

- **Betonáři:** beton hráze Orlík s elektrárenským popílkem ušetřil v letech 1956–1961 oproti VD Slapy 60 000 t cementu; od 70. let se popílek používá v běžných betonech.
- **Sádrokartonáři:** závod Knauf Počerady vyrábí desky z energosádrovce od roku 1994, Rigips v Horních Počaplech od roku 1999.
- **Silničáři:** ČSN 73 6133 od roku 1998 výslovně připouští popílek v zemním tělese pozemních komunikací.
- **Cementáři:** norma EN 197-1 řadí popílek mezi hlavní složky cementu (CEM II/A-V, CEM II/B-V).

V původních zemích EU (EU-15) se využívá přes 90 % vyprodukovaných VEP (ECOBA).

Vedlejší produkt od svého vzniku

O tom, zda je věc odpadem, rozhoduje úmysl nebo povinnost zbavit se jí. Kupce věc mít nemusí – výrobce ji může využít i sám. Její další využití však musí být jisté a předem určené, nikoli jen možné; to vyžaduje Soudní dvůr EU (C-9/00 Palin Granit, C-114/01 AvestaPolarit) i Nejvyšší správní soud (3 As 217/2023, 7 As 6/2011). U deponií certifikovaných výrobků bylo takovým jistým využitím samo provedení povolené stavby. Podmínky vedlejšího produktu podle § 8 zákona č. 541/2020 Sb., o odpadech, VEP splňují: vznikají jako nedílná součást výroby, jejich využití je zajištěno, používají se bez jiné úpravy než běžné výrobní praxe a odpovídají výrobkovým normám.

Oporou je i nařízení REACH (ES) č. 1907/2006, které se podle čl. 2 odst. 2 na odpady nevztahuje; látky VEP jsou přesto od roku 2010 registrovány. Jde tedy o certifikované stavební výrobky, jejichž látky jsou registrovány podle nařízení REACH.

Stejně to vidí evropské právo. Soudní dvůr EU označuje za vedlejší produkt věc s jistým dalším použitím (C-9/00 Palin Granit) a Komise uvedla energosádrovec jako příklad vedlejšího produktu (COM(2007) 59). Zákonodárce domněnku, že vedlejší produkty výroby energie jsou odpadem, zrušil novelou č. 229/2014 Sb.; i předtím byla vyvratitelná.

VEP slouží stavebnictví desetiletí, právo to postupně potvrdilo

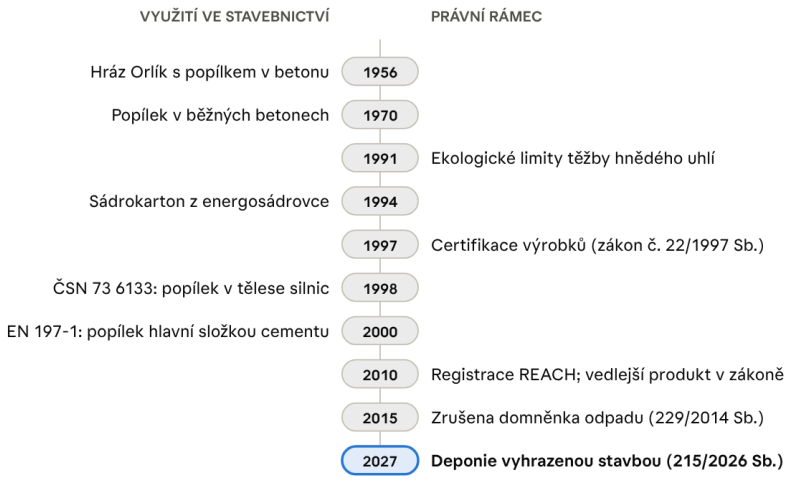

Deponie je stavba, ne skládka

Stavební zákon zná „deponie produktů po spalování uhlí nebo jiné deponie certifikovaných výrobků“ (příloha č. 3 písm. w) zákona č. 283/2021 Sb.; dále jen „deponie certifikovaných výrobků“). Jsou to povolené a kolaudované stavby s určeným účelem,

například rekultivace území nebo výplň přirozené deprese. Certifikované výrobky v nich slouží jako stavební materiál a nahrazují primární suroviny, které by stavba jinak potřebovala.

Materiál, místo i účel určovalo předem stavební povolení a rozsah stavby schvaloval stavební úřad. Kdo se věci zbavuje, nepovoluje pro ni stavbu a necertifikuje ji pro určené místo a účel. Konec uhlí byl navíc dlouho předvídatelný: územní ekologické limity těžby platí od roku 1991. Deponie certifikovaných výrobků proto vznikaly i jako zásoba stavebních materiálů pro dobu po uhlí.

Necertifikovaný materiál přitom historicky směřoval na skládky odpadů, nikoli do deponií certifikovaných výrobků. Zákonodárce tento přístup potvrdil i novelou stavebního zákona, která deponie řadí mezi vyhrazené stavby ve veřejném zájmu (podrobně jsme o ní psali v článku Co přinese novela stavebního zákona pro SAM (VEP)). Redeponizace je změnou stavby před dokončením a materiál při ní není třeba nejprve prohlašovat za odpad.

Změny vlastností VEP nevznikají redeponizací, ale dlouhodobým deponováním; běžnou úpravou je lze vrátit téměř na původní úroveň.

Evropa už deponie využívá

Status VEP není česká zvláštnost. Výrobci VEP v EU vycházejí ze společného stanoviska z roku 2006, že jde o vedlejší produkty, a s útlumem uhlí se surovinou stávají i dříve deponované VEP:

- **Francie:** z asi 30 mil. t deponovaného popílku se ročně využije víc, než se vyrobí.
- **Spojené království:** pilotní zkoušky v roce 2025 potvrdily, že vytěžený materiál lze upravit podle EN 450.
- **Německo:** deponované popílky se vytěžují a dosušují, první zařízení vzniklo v roce 2000; energosádrovec kryje zhruba polovinu spotřeby sádry.
- **Polsko:** status vedlejšího produktu přiznávají úřady rozhodnutím, deponováno je asi 25 mil. t popílku.

Deponie certifikovaných výrobků uvádíme jako nehornický druhotný zdroj stavebních hmot a potenciálně i kritických surovin. Proč je tento zdroj s koncem uhlí nezbytný, jsme podrobně popsali v článcích Surovinový útes 2030 a Titan nemusíme hledat na dně fjordů.

Co ASAM navrhuje

O statusu VEP z deponií ASAM v listopadu 2026 jednala s Ministerstvem průmyslu a obchodu i s Ministerstvem životního prostředí; článek vychází z podkladů, které jsme pro tato jednání připravili. Status VEP z deponií by se podle ASAM neměl posuzovat lokalitu po lokalitě podle historie jednotlivých dokladů, ale obecně podle vlastností materiálu. ASAM proto navrhuje:

1. **Vyhlášku pro VEP** podle § 8 odst. 2 zákona o odpadech, kterou vydává MŽP společně s Ministerstvem hospodářství (do 31. 12. 2026 MPO). Precedentem je vyhláška č. 283/2023 Sb. o znovuzískané asfaltové směsi.
2. **Jednotný metodický postup** pro kraje a stavební úřady do vydání vyhlášky.
3. **Spolupráci MŽP, Ministerstva hospodářství a ASAM** na kritériích; ASAM poskytne data o deponiích i materiálu.

VEP jako certifikované výrobky patří do gesce MPO, od roku 2027 Ministerstva hospodářství; environmentální aspekty do gesce MŽP. Jasná pravidla zpřístupní stavebnictví domácí zdroj, který šetří primární suroviny a podporuje surovinovou soběstačnost ČR.

Kontakt: info@asamzs.cz
Ing. Pavel Sokol, Ph.D., prezident ASAM, z. s.

Zdroje

1. Zákon č. 541/2020 Sb., o odpadech (§ 4, § 8); zákon č. 229/2014 Sb.
2. Zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění zákona č. 215/2026 Sb. (§ 224, příloha č. 3 písm. w))
3. Nařízení (ES) č. 1907/2006 (REACH), čl. 2 odst. 2; registrace „Ashes (residues), coal“ (ES 931-322-8)
4. Nařízení (EU) 2024/1252 (CRMA); vyhláška č. 283/2023 Sb.
5. Rozsudky SDEU C-9/00 Palin Granit a C-114/01 AvestaPolarit; rozsudky NSS 3 As 217/2023 a 7 As 6/2011; sdělení Komise COM(2007) 59
6. ECOBA – využití VEP v EU; UKQAA / World Cement – pilotní zkoušky 2025; IEA Clean Coal Centre – Francie a Německo; Minerals (2023) – Polsko
7. Územní ekologické limity těžby hnědého uhlí (usnesení vlády č. 444/1991)
8. ASAM, z. s. – rezerva v deponiích členů